

BARA JÚLIA

Ünnepségek és multságok a Károlyi család nagykárolyi kastélyában*

Feasts and festivities in the Károlyi family's castle of Nagykároly

The study presents the feasts connected to the Károlyi family's castle of Nagykároly (today Carei, RO), primarily relying on the documents from the Károlyi family archives. The castle, the ancient family seat has been the venue for important feasts since the second half of the 18th century, organised on the occasion of significant events from the life of the family heads and their inheritors, such as marriages, inauguration festivities for the new Lord Lieutenant of Szatmár county and for the guests arriving with different purposes, including ceremonial marches, gala receptions with triumphal arches, performances of occasional greeting verses and songs, several days long feasting with great banquets, dances and balls. In addition to these, the guests were entertained with instrumental, vocal musical performances, concerts and theatre plays, horse shows and occasionally with special programs such as fireworks, and once they have witnessed a hot-air balloon experience as well. Frequent events were the hunts, carriage tours, and visiting the spectacles of the town and neighbourhood.

A magyar történeti kutatás a kastélyok vizsgálata során legtöbbször építéstörténeti megközelítést alkalmaz vagy azok gyűjteményeire koncentrálnak, a főúri életmóddal, a kastélyok mindennapjaival és ünnepeivel, ünnepségeivel csak ritkán és érintőlegesen foglalkozik. Erre vonatkozó forrásaink, főként a vidéki, időszakos tartózkodásra szolgáló kastélyok esetében meglehetősen töredékesek, és jellemzően a kastélytörténetre vonatkozó kutatások során kerülnek elő. Hasonló módon, a Károlyi család nagykárolyi kastélyának (Carei, Románia) több építési periódusra tagolódó építéstörténetére és gyűjteményeire irányuló, a Károlyi család kivételesen gazdag levéltárában végzett kutatómunka hozadékaként kerültek elő a kastélyhoz kötődő ünnepségekről tájékoztató források is, melyekre jelen tanulmány támaszkodik.

A Károlyi család nagykárolyi kastélya – melynek története a 15. századra nyúlik vissza – a szatmári békét követően, Károlyi Sándor (1669–1743) idejében lett a család állandó lakhelye egészen az 1780-as évekig, amikortól kezdődően a Károlyiak főként a fővárosokban, a pesti és bécsi palotáikban időztek, a nagykárolyi kastélyban csak bizonyos időszakonként vagy valamilyen ünnepi alkalom okán tartózkodtak.¹ Ennek ellenére a család később is ragaszkodott az ősi fészekhez, egészen a múlt század elejéig gondját viselték a kastélynak, több alkalommal, a 18. és a 19. század végén a kor igényeinek megfelelően átalakították. Bár a kastélyt csak alkalmanként használták, mégis számos esemény, például esküvőkhöz, főispáni

beiktatásokhoz, előkelő vendégek látogatásához kapcsolódó ünnepségek helyszínéül szolgált, és számos egyházi ünnep, körmenet, avató- és felszentelési alkalom kiindulópontjává is vált. Emellett generációkon keresztül – a felvidéki Tótmegyer (Palárikovo) mellett – a Nagykároly környéki vadászerületek voltak a család kedvenc vadászati célpontjai, ahová gyakran szerveztek többnapos programokat. Mindezek az események nem csak az ünneplésre vagy szórakozásra adtak lehetőséget, hanem a reprezentáció fontos eszközei is voltak.

A kastélyt elsőként állandó használatba vevő Károlyi Sándor a szatmári békét követően elsősorban birtokszerezéssel, anyagi helyzetének megszilárdításával, birtokai újjáépítésével foglalkozott, és visszafogottabb életvitelt folytatott, ahol a reprezentáció nem képviselt hangsúlyos szerepet.² Károlyi a szórakozás szerényebb formáival élt. Szerette például a zenét. A számadásokban szinte heti rendszerességgel megjelennek hegedűsöknek, ritkábban trombitásoknak, töröksípásoknak, dobosoknak, cimbalmosoknak adott kifizetések.³ Ők elsősorban egyházi ünnepeknek, valamint végtisztességeknek és esküvői ünnepségeknek voltak fontos résztvevői. A hegedűsök, citerások bizonyos alkalmakkor, étkezések alatt szórakoztatták az asztalközönseget, amelyek időnként táncos multságokba is torkollhattak. Erről leggyakrabban a Károlyi Sándor költségeiről készített kimutatásokból értesülünk, melyekben a tánc „költségei” külön tételként szerepelnek, de

* A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból valósult meg (PD–121145).

¹ A kastély történetének eddigi legrészletesebb összefoglalója: *Éble Gábor*: A Károlyi grófok nagykárolyi várkastélya és pesti palotája. Bp., 1897.

² Károlyi Sándor életéről, tevékenységével kapcsolatosan lásd: *Kovács Ágnes*: Károlyi Sándor. Bp., 1988.; *Éble Gábor*: Károlyi Ferenc gróf és kora 1705–1758. Bp., 1893.; *Éble Gábor*: A nagykárolyi gróf Károlyi család leszármazása a leányági ivadékok feltüntetésével. Bp., 1913.

³ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) P 1501 (Károlyi család nemzetségi levéltára, Károlyi Sándor) 4. tétel.

a családtagok leveleiből, visszaemlékezésekből is ismerünk ilyen eseteket. Például amikor 1708. február 1–22. között II. Rákóczi Ferenc három héten keresztül Nagykárolyban tartózkodott, Beniczky Gáspár, a fejedelem titkára naplójában feljegyezte, hogy a vacsorák alkalmával Rákóczit gyakran szórakoztatta zene, egy-két alkalommal pedig táncos mulatságot is tartottak, amelyekben a fejedelem is részt vett.⁴ Rákóczi felkérte táncolni Károlyi Sándor lányát, Klárát is, aki erről a nem mindennapi eseményről nagyanyjához, Koháry Juditához írott levelében is megemlékezett.⁵

Károlyi őszinte vallásos érzületűként jellemezhető, aki fő szervezője és résztvevője volt a különböző ajátosságoknak, úrnapi körmeneteknek, nagypénteki szertartásoknak, több napon keresztül tartó ünnepeknek, sőt ezekkel kapcsolatos rendelkezéseit „Providentia Dei” című emlékiratában (1728) utódai részére írásban is rögzítette.⁶ Innen tudjuk például, hogy a nagykárolyi vár kápolnája, amely Károlyi Sándor idejében Krisztus feltámadásának tiszteletére volt felszentelve, nagyhéten és húsvétkor éjszakai és nappali „devóciók” helyszíne volt, áldozócsütörtökön (Urunk mennybemenetele), pünkösdi hétfőjén, úrnapiján és Szentháromság napján pedig itt gyülekeztek, majd innen vonultak át a plébániatemplomba az uradalom papjai és szerzetesei.⁷ Ez rendszert a vár faláról megszólaló ágyú- és trombitaszó, valamint töröksíp (tárogató) hangja mellett történt, mint például 1740-ben a város szélén található Szentháromság kápolnához induló körmenet idején. Az ünnepi szertartás befejezése után a körmeneten résztvevők szintén nagy pompával, zene és ágyúdörgés kíséretében vonultak be a városba. Maga Károlyi rendelkezik arról, hogy ilyenkor „Szent Ambrus és Ágoston Hymnusa éneklése alatt szollyon az Ágyú és musika”.⁸ A vár nem csak az ünnepi

események kiindulópontja, hanem végállomása is volt, hiszen az ünnepség után ide vonult vissza az udvar népe és a vendégsereg egy része, ahol feltételezhetően vendégséget is tartottak.

Még nagyobb pompával zajlottak le a temetések, melyek során az elhunytakat a várból végső nyughelyükre, a szomszédos Kaplonyban található családi temetkezési helyre kísérték. Ilyenkor a vendégek egy része is a várban volt elszállásolva. A temetés napjára a várudvar közepén a ravatal, illetve a közeli hozzátartozók befogadására, a gyászbeszéd és búcsúztatók megtartására gyászsátrat emeltek, miközben a gyásznép másik része, valamint a vármegye díszbe öltözött lovas serege a vár udvarán várakozott. Az indulást itt is ágyúdörgés és dobpörgés jelezte. A temetések a várkastélyhoz köthető események egyik leglátványosabb példái voltak, amelyeket a korabeli leírások is ünnepélyes, fényes, pompás jelzőkkel illeltek, vagy solemnitasnak neveztek, és kiemelik színvonalukat. Károlyi Sándor menyének, Csáky Krisztinának a temetését például a nagykárolyi piarista templom rendháztörténetének írója ismerteti nagyon érzékletesen. A sorok írója – feltehetően a házfőnök – a vár udvarán felállított sátrat egyenesen díszes gyászsínpadhoz [funeris theatro] hasonlította, illetve megemlékezett arról is, hogy a temetés után a gyásznép visszatért Nagykárolyba, ahol a várban „szokás szerint” vendégség volt. Ezen a mintegy 2000 főt számláló vendégsereg négy ökröt, 12 szekér halat, 50 bárányt, 16 juhot, 18 hordó bort fogyasztott el, a szakácsok pedig hét konyhán szorgoskodtak.⁹ Valószínűsíthető, hogy a család nem csak a halotti torról, hanem az elszállásolt vendégek kényelméről, szórakoztatásáról is gondoskodott. 1759-ben például, Károlyi Ferenc temetésének előkészületei során, az elhunyt fia, Károlyi Antal a várkert megszépítéséről, két kuglipálya készítéséről és azokhoz szükséges golyók és tekék, kanapék és asztalok beszerzéséről is rendelkezett.¹⁰

Kiváló alkalmat nyújtottak az ünneplésre az esküvők és a főispáni beiktatások. Ezek az események különös fontossággal bírtak a család életében, ugyanis a 18. század folyamán több

⁴ Beniczky Gáspár: II. Rákóczi Ferenc ezertizenkét napja. Beniczky Gáspár fejedelmi titkár diáriuma 1707–1710. Bp., 2005. 106–111.

⁵ „Kívántam Nagyságodnak ezen alázatos levelemmel udvarolnom, egy-szersmind Felsőes Urunknak itten lévő hozzám mutatott grátiájáról tudósítanom. írhatom Nagyságodnak, az táncban bőven részesültem. Károlyi Klára levele Koháry Juditához Nagykároly, 1708. február 23. MNL OL P 396-1.-No. 10215. Idézi Éble G.:1897. i. m. 30.

⁶ MNL OL (Károlyi család nemzeti levéltára, Károlyi család, Törzsanyag) P 392-7.-No. 113. (eredeti); MNL OL P 1507-B-I.-e. (másolat). Az eredeti dokumentum nehéz olvashatósága miatt tanulmányomhoz a másolatot használtam.

⁷ „[...] ez után következő nagy chüörtök és nagy péntek napjain régi bevett szokás szerént Szent Koporsónak ajtatos visitatiojával és látogatásával rendelt caeremoniakkal és az várbéli kapolna Kristus fel Támadása napjára lévén dedicálva, annak rendi szerént való devotiok ottan követtessenek el nagyobb Concursussal éjszakai s ugyan nappali Processioval [...]. [...] pünkösdi napja [...] első napon ugymint Hétfőn az egész Jóságban lévő Egyháziak és köz keresztény gyülekezet az várbéli kápolnából indullyon az Városi Nagy Templomban solemniss Processióva [...]. Második napon [...] Harmadik napon [...] [...] úr napja [...] az Processio az várból indulván az constituált oltárokhoz [...]. [...] Szent Háromság napja következőn [...] valamint áldozó napján, ugy ezen Szent napon is mind az egész Szent Szerzetesek Parochusok s keresztény gyülekezetek bé gyülljenek, sött Szattmárrúl, Bányárúl, Bátorbúl, s több helyekrül is invitáltassanak, s ugy is jó regvel az Város Tamplomból a Processio meg indulván az varbélivel conjugálván magát kövesse szép rendel, s Isteni ditséretekkel az említett Szent Háromság Kápolnájához uttyát.” Részlet Károlyi Sándor: Providentia Dei. 1728. c. munkájából. MNL OL P 1507-B-I.-e.

⁸ Éble Gábor: A nagykárolyi Szentháromság-kápolna története. Bp., 1910. 30.

⁹ „az idegen azt vélhetné, hogy itt Magyarország közgyűlése tartatik. Nincs ház egy, sőt három-négy vendég nélkül, tele van a vár [...]. Megkezdődik a temetés; nagy népsokaság előzi meg a pontificanst a várba vonulása-kor. Amint oda érünk, mindnyájunk előtt a legdíszesebb temetési látvány [funeris theatro; gyász-színpad] tárul föl. Ugyanis a várkastély közepén tágas sátor volt felállítva, a melyben a méltóságos grófné tetemei voltak letéve. ... Ha nem csalódom, a gyászbeszéd és búcsúztató 4 óra hosszáig tartott; de azért senki sem sokalta, mert ha nem a füleket, a szemeket bizonyára mindenki kedvteléssel legeltethette e szomorú temetési napon [...] Láthatóan itt e napon mintegy a hadi kürttel adott jelre nőket készülni a csatára; amint ugyanis az udvarbeliek kivinni kezdték a koporsót, oda rohantak, rávetik magukat és hogy az elszakított végkép el ne távolítottassék, könyörögni kezdenek. A halottvivők maguk sem lettek volna könyörtelenek a rimánkodások és jajveszékések iránt, ha nem kellett volna a földből valót a földnek visszaadni. [...] ha szemlélője lettél volna mindennek, nem tudtad volna, hová fordítsd először, hová másodszer tekintetedet, mert ezen gyászpompában egyesítve volt a nagyszerű a magasztossal [...]. Mindez mintegy hetedfél óraker végződött; utána a várban szokás szerint vendégség volt, a melyen elfogyasztott 4 ökör, 12 szekér hal, 50 bárány, 16 juh, 18 hordó bor, mert 2000-re rúgott a vendégek száma, hét konyhán számos szakács izzadván munkájában.” A Nagykárolyi Kalazanci Szent József plébánia levéltára (Nagyk. Lvt.) Historia Domus I. 7–10. Magyar fordítása: Gróf Károlyi Ferencné, született Csáky Krisztina halála 1736. február 28-án, temetése ugyanazon év márcz. 20-án. Szerk. Éble Gábor. Bp., é.n.

¹⁰ MNL OL P 392-9.-No. 237.

nemzedéken keresztül mindig csak egyetlen fiú utód született vagy élte meg a felnőttkort, akire a családi vagyon mellett Szatmár vármegye főispáni címe is várt, melyet 1660–1803 között kizárólag a család férfitagjai tölthettek be.

A 18. századi házasságok közül kettőről, és az ezeket követő ünnepekről vannak adataink. 1726. augusztus 30-án kötött házasságot a Sáros megyei Kluknón Károlyi Ferenc és Csáky Krisztina. A násznép szeptember 4-én érkezett Nagykárolyba, ahol az örömapa, Károlyi Sándor tiszteletükre több napon keresztül tartó lakodalmi ünnepséget tartott. Az eseményről Károlyi a naplójában is megemlékezett. Innen értesülünk, hogy a vendégsereg összegyűlését követően dél körül a várbeli kápolnában szentmisét tartottak, majd Szent Ambrus [Te deum laudeamus] himnuszát énekelték, dob-, trombitaszó és ágyúdörgés kíséretében. Ezt követően került sor az esküvői lakomára és mulatságra, amely másnap is folytatódott. Harmad- és negyednap szintén „vígán” telt el. A negyedik nap végén a vendégek egy része – köztük gr. Montecucoli Hercules Pius („Montecuculi”) császári tábornagy, gr. Franz Ludwig von Zinzendorf („Zinczendorf”) altábornagy, gr. Jozef Potocki („Postaczki”) kijeji palatinus és Jean-Jacques Charrière („Sovaj”) ezredes – elutazott. A családtagok és a rokonság egy része, Forgách Pál és Csáky Miklós püspökökkel együtt még több napig vendégeskedett. A társaság az ötödik napon Kaplonyba kocsizott ki, ahol ünnepi szentmisén vettek részt, visszatérve Nagykárolyba pedig ismét „vigadtak”. Még a nyolcadik és kilencedik napon is tartott a szórakozás („mulattunk, distraháltuk magunkat”).¹¹

Ennél jóval nagyobb ünnepségre került sor 31 év múlva, 1757-ben, immár Károlyi Ferenc fiának, Károlyi Antalnak Harruckern Jozefával kötött esküvője alkalmából. Az ifjú pár az esküvőt Gyulán, a feleség szüleinél tartotta, majd az ottani ünnepek után július 22-én érkeztek Nagykárolyba. A házigazda, Károlyi Ferenc, birtokai határában várta és köszöntötte őket, majd egy mezőn tiszteletükre a Károlyi család uradalmi hajdúi, a környékbeli nemesség párdúcboros hada és Szatmár vármegye bandériuma díszes felvonulást (parádét) tartott, végül pedig különböző küldöttségek jelentek meg üdvözlésükre. Elsőként Szuhányi Márton, a vármegye jegyzője mondott köszöntő beszédet, majd a különböző küldöttségek járultak a vendégek elé.¹² A díszes fogadás után dob- és trombitaszó kíséretében mindannyian a várba vonultak, a menet élén a több száz főnyi lovas bandériummal, akik kezükben zászlót és kivont kardot tartottak. Így haladtak el az egybegyűlt nép sorfalai között és érkeztek a várhoz, amelynek bástyáiról mozsárágyúk dörögtek, valamint a kapujához vezető felvonóhid két oldalán két sorban álló huszárok elsütött karabéllyal tisztelegtek. Megérkezve a várba kezdetét vette a nyolc napon át keresztül tartó mulatozás.¹³

¹¹ Szalay László: Gróf Károlyi Sándor önéletrajza és naplójegyzetei I. Pest, 1865. 228–229. Károlyi Ferenc és Csáky Krisztina romantikus szerelmének a házasságik több akadályt is le kellett győznie. Ld. bővebben Éble G.: Károlyi gróf és kora i. m.

¹² Az ifjú pár nagykárolyi látogatásáról a nagykárolyi piarista rendház Historia Domusa is beszámol. Nagy. Lvt. Historia Domus I. 23.

¹³ Éble G.: Nagykárolyi várkastély i. m. 32–33.; Nagy. Lvt. Historia Domus I. 23.

Akárcsak a temetésekre, erre az eseményre is hivatalosak voltak a szomszédos megyék főispánjai, alispánjai, egyházi előjárók és az arisztokrácia tagjai, rokonok és barátok; számuk – a szolgálmezőlyettel együtt – fölülmúlta az ezret.¹⁴ Az ünnepségen részt vett Hueber Antal ferences szerzetes, a Harruckern család udvari káplánja, aki naplójában részletesen beszámolt a nagykárolyi „fényes” ünnepekről, mindazokról a programokról, melyek a vendégek szórakoztatását voltak hivatottak szolgálni.¹⁵ Innen tudjuk, hogy a vendégek reggel vadászkürtök hangjára ébredtek, majd a kastély kápolnájában misét hallgattak. Az étkezésekhez – amelyekre naponta 5–6 ókról vágtak – az előkelő vendégek számára egy, kettő vagy három asztalt terítettek, egyenként 60–70 személy számára, illetve további kilencet az uradalmi alkalmazottak, a kastélybeli személyzet és a szolgálak részére. Emellett a kastély előtt egy szegénykonyhát is felállítottak. Az atyát lenyűgözték a tálaláshoz használt ezüst tálak, tányérok, a temérdek fogás, az ezüst étkészletek, de megemlíti néhány különlegességet is, például egy nagy méretű, 60 darabból álló édes csemegét [Confect], amely különböző, várat, kastélyokat, szökőkutakat, katonákat mintázó figurákból állt. Ezt a különleges ínyencséget az ez alkalomra felfogadott cukrász készítette. Az italkínálathoz bor, kávé, tea, csokoládé, rozsoli (likőr), mandulatej és limonádé is tartozott.

Az asztali zene mellett minden nap ebéd után a vendégeket tánc szórakoztatta, amely vacsoráig tartott. A zenészek menüettet, stájer, magyar, lengyel, horvát, német, török, francia táncokat játszottak. Antonius atya megcsodálta a gyönyörűen öltözött hölgyek különféle furcsa, de szigorúan megkomponált lépésekből álló táncát. A táncot Károlyi Ferenc és a menyasszony, Harruckern Jozefa nyitotta, aki felváltva jelent meg régi és új divat szerint készült ruhákban, és maga is szórakoztatta a vendégeket énekléssel vagy zenéléssel. Egy alkalommal férjével együtt zenészek kíséretében egy-egy rövidebb operajelenetet adtak elő, amelyről a szemtanú Antonius atya megjegyezte, hogy ez bizony meglepetésként érte a hallgatóságot, akik nem volt hozzászokva ehhez a műfajhoz, mellyel csak a nagyvárosokban lehetett találkozni.

Vacsora után ismét tánc következett, amely éjjel 2–3 óráig tartott. Ebben a házigazdával együtt mindenki részt vett,

¹⁴ Éble G.: Nagykárolyi várkastély i. m. 33.

¹⁵ A napló Éble Gábor másolatában maradt meg a Károlyi-család levéltárában, jelenleg: MNL OL Könyvtár, K 383. Címe: Hueber Antal kapisztránus barátnek 1743–1758-ig vezetett kéziratos naplójából a Károlyi grófokat érdeklő rész. A nagykárolyi ünnepekre vonatkozó rész: 103–165. oldalakon olvasható; A kéziratot elsőként ismerteti, illetve a gyulai mulatságokra vonatkozó részt ismerteti és közli: *Dusnoki-Draskovich József*: Egy XVIII. századi arisztokrata család mulattatója. Antonius atya históriái. In: Békés megye és környéke XVIII. századi történetéből. (Szerk. Erdmann Gyula.) Gyula, 1989. (Közlemények Békés megye és környéke történetéből 3). 179–279.; *Dusnoki-Draskovich József*: Antonius Hueber: Iratok, vagyis különféle mulatságos történetek évek szerint (részlet). In: *Dusnoki-Draskovich József-Erdész Ádám*: A hétköznapok historikuma. Gyula, 1997. (Körösök vidéke 5). 162–184.; *Dusnoki-Draskovich József*: Egy XVIII. századi arisztokrata családmulattatója. Antonius atya históriái. In: Nyitott múlt. Tanulmányok, történetek Gyuláról, Békés vármegyéről és a fordított világról. (Szerk. Dusnoki-Draskovich József.) Gyula, 2000 (Gyulai füzetek 12). 186–255.; *Dusnoki-Draskovich József*: A fordított világ mentális sémája és Antonius atya fordított világa. Uo. 256–308.

nemcsak a vendégek, hanem az uradalmi alkalmazottak is, valamint fáklyafény mellett a szabadban a nép is. Antonius révén néhány táncnemet is megismerhetünk: ezek a Licht-Tanz (fáklyatánc), a Polster-Tanz (párnatánc) és a Kreuz-Tanz (keresztelő tánc).

A lakodalmas mulatozás nyolc napig tartott, de az ifjú pár kísérete még több napon keresztül Nagykárolyban maradt, a házigazda pedig különböző programokkal szórakoztatta őket. Hűvös időben gyakran kocsikáztak a városban, a közeli erdőben vagy a város körül elterülő Károlyi-birtokokon. Az egyik erdő közepén egy tisztáson egy szép kert volt kialakítva, a másikban pedig egy vadaskert, ahol szarvasokat, dámvadakat, a harmadikban vaddisznókat lehetett látni. Hueber Antal atya megemlíti egy szép nyári lakot is (Lusthaus), amely a Szőlőhegyen állt, és ahonnan csodálatos kilátás nyílt a városra és a környékre. Felkeresték a nagykárolyi Szentháromság kápolnát is, amelyet Károlyi Sándor építtetett, és amely mellett egy remetelak állt,¹⁶ valamint a nagykárolyi nyomdát, amelyet két évvel korábban Károlyi Ferenc alapított.¹⁷ Megtekintették a nagykárolyi piarista és a rutén templomot is. Az egyik sétakocsikázás közben egy zsidó esküvőt is láttak. Egy másik alkalommal egy mezőn 200 bivaly mellett haladtak el. Emellett meglátogattak egy nem sokkal korábban telepített német falut is. Augusztus 2-án részt vettek a kaplonyi Porciunkula-búcsún (az úgy nevezett „kis kirbáj”), majd a templomhoz csatlakozó családi kriptát is felkeresték, ahol Károlyi Sándor rézsarkofágját is megtekintették.

Másnap, augusztus 3-án újabb vendégek érkeztek Harruckern Ferenc köszöntésére, aki a rákövetkező nap ünnepelte születésnapját. A lakomázás, a tánc erről a napról sem maradt el. Estefelé kikocsikáztak Nagykároly határába, feltehetően a Somos-erdőbe.¹⁸ Útközben, egy tisztáson a vendégek négy lovascsapattal találkoztak, akik kivont karddal és lobogó zászlókkal parádét tartottak előttük, majd tovább folytatva útjukat egy erdei út végén meglepetés, tűzijáték fogadta őket. Egy pillanatig a fények az égbolton nagybetűkkel VBFH (Vivat Baro Franciscus Harruckern) betűket formáltak. Ezt követően fáklyákkal és lámpásokkal visszavonultak a kastélyhoz, ahol éjfélkor vacsorához ültek. Amikor a vendégek Harruckern báró egészségére emelték poharukat, trombiták, dobok és mozsárágyuk szólaltak meg. Másnap a reggeli istentisztelet után ismét folytatódott a lakoma. A vendégek száma 200 körüli lehetett, ezért a főasztal mellett további három asztalnál terítettek, de jelentős volt a személyzet száma is, akik 16 asztalnál fértek csak el. A köznép

sem maradt ki a mulatságból, számukra ebéd után a város hat különböző pontján egy-egy nagy hordó bort vertek csapra.

Augusztus 5-én az ifjú pár tiszteletére a nagykárolyi piaristák rendeztek nyilvános disputát különféle természet-tudományi kérdésekről. Az egész nap tartó előadássorozat másnap is folytatódott. A vendégek között két-két, Nagykárolyban kiadott könyvet osztottak szét. Az egyik az előadások téziseit tartalmazta, a másik Károlyi Ferenc saját munkája, egy magyar nyelvű fordítás volt.¹⁹ A piarista gimnázium diákjai színházi előadással, egy latin nyelvű, Jákob és fiainak történetét feldolgozó iskoladramával készültek, melyben szerepet kapott egy mulattató, komikus alak, az úgynevezett Hanstwurst (Paprika Jancsi) is. Ugyanezen a színpadon augusztus 10-én Hueber, korábban Gyulán is bemutatott, Parasztlakodalom című darabját adták elő, amelyhez az apát helyben választott szereplőket.²⁰ Az előadás után ismét tűzijáték következett, talán még az előzőnél is pazarabb. Ekkor az égbolton megjelenő betűk Károlyi Antal és Harruckern Jozefát köszöntötték [VGAK=Vivat Graf Anton Károlyi; VBjH=Vivat Baronin Josepha Harruckerin], illetve házasságukra utaltak [a családnevek kezdőbetűje között két egybekapcsolódó szív volt látható].

Talán a nagykárolyi, szabadtéren felállított színpadon („öffentlichen Theatro”) megartott előadások sikere is hozzájárult ahhoz, hogy néhány év múlva, 1766–1767-ben, Károlyi Antal a nagykárolyi piaristák részére iskolájuk mellé önálló színháztermet építtetett.²¹ A színteremben a növendékek, tanárok, valamint alkalmi, amatőr színészek, vándortársulatok léphettek fel. Mindezt Károlyi Antal fiának, Károlyi Józsefnek jószágigazgatója az alábbi módon idézi fel emlékeiben. „Volt itt azelőtt cancellista koromban, még midőn a mostani grófok atyja élt, az iskola épületben egy teátrum,

¹⁶ Ld. bővebben *Éble G.*: Szentháromság-kápolna i. m.

¹⁷ *Éble Gábor*: Egy magyar nyomda a XVIII. században. Adalék nemzeti közművelődésünk történetéhez. Bp., 1891.

¹⁸ A Somos-kertről 1799-ben Vályi András is megemlékezik: „Nagy Károly [...] ékesítettik [...] az Uraságnak [...] számos [ártsd: Somos] erdejének ki vágott része mélynek közepén kert, s nyári mulató hely van, szép mulatóságot, és sétálló helyet szolgáltat nyárba.” *Vályi András*: Magyar országnak leírása. II. Buda, 1799. 293–294.; Később bálakat is tartottak itt, például Domahidy Ferenc főispán beiktatása alkalmából 1875-ben. A táncestélyt a nagykárolyi nőegylet rendezte, Károlyi Viktorné irányításával, aki az ünnepélyesség emelésére a fővárosból pirotechnikust hozatott. Ld. *Fővárosi Lapok*, 12 (1875), 128. sz. 582.

¹⁹ Valószínűleg Jean Frédéric Ostervald „Abrégé de l’histoire sainte et du catéchisme” című munkájának magyar nyelvű kiadása volt, amelyet a gróf az előző évben fordított le farsang idején „maga mulatságából”. Teljes címe: „A szent bibliában lévő historiák s arra megkívántató idő szám tábláknak rövid summája. Mellyeket, bizonyos francia könyvekből ... az elmúlt farsangban, maga mulatságából magyarul fordított, s édes nemzete hasznára, tulajdon maga, sőt maradéki örökös typographiájában kinyomtattatott. Nagy-Károly, 1757. Vö. *Vörös Imre*: A Károlyi család és a korai felvilágosodás (Adatok Voltaire magyarországi hatásának kezdeteihez). *Irodalomtörténeti közlemények*, 81 (1977) 197–203.

²⁰ *Dusnoki J.*: Egy XVIII. századi arisztokrata család i. m. 249–252.

²¹ A piaristák Nagykárolyban nem sokkal megletelepedésük, 1727-től kezdődően tartottak színi előadásokat, 1747-től pedig erre a célra egy külön termet rendeztek be iskolájukban. Károlyi Antal az új színházépület az iskola újjáépítésével egy időben építtette. („Pater piaristáknál az új négy szobákból álló iskolák fel építettek, a Pitvar pedig és a Theatrum Anno 1766 hozzá ragasztott, mellyek kerültek 3500” – a károlyi, ecsedi, erdői és béltéki uradalmakban gazdasági építkezések és beruházások összeírása 1759–1778). MNL OL P 397-I.-A.-2.-No. 2.; A piaristák nagykárolyi színjátszásáról bővebben ld. A magyarországi piarista iskolai színjátszás forrásai és irodalma 1799-ig. (Szerk. Kilián István.) Bp., 1994. 567–576.; A nagykárolyi piarista iskoláról: *Hám József*: A róm. kat. főgymnasium története 1727–1895. Nagykároly, 1896.; *Koczányi Ferencz*: A nagykárolyi kat. algymnasium történelmi vázlat. In: A nagykárolyi kat. algymnasium évkönyve 1854–1855-iki tanévre. Nagykároly, 1855. 4–5.; *Magyarász Incze*: A nagy-károlyi kegyes-tanítórendi nagygymsnasium rövid története. In: A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló Nagy-Károlyi rom. kath. nagy-gymnasium értesítője az 1876–1877-ik tanévben. Nagykároly, 1877. 5–6.

melyben dilettánsok játszottak, mert a megboldogult gróf nagyon szerette a teatert. Minden tisztjének, ki csak németül tudott, részt kellett abban vennie, ki nem tudott játszani, annak néznie kellett, mint kínlódik a többi és az öreg úr nagyokat kacagott, mint törte a sok zsíros szájú magyar a finom német szót”.²² Károlyi József szintén gondját viselte az épületnek, 1800-ban Laurenz Bascher bécsi festőt és segédét, a tirolai származású Leopold Puellachert bízta meg kifestésével.²³ Később magtárnak használták, majd elbontották, kelleiket 1817-ben a nagyvárad színtársulatnak adományozták. Az átvételi jegyzék – amely többek között egy előfüggőnyt, 5 háttérfüggőnyt és 57 kulisszát is felsorol – egy jól felszerelt színházról tanúskodik.²⁴

A Károlyiak színházszertetét mutatja, hogy nem csak a nagykárolyi piaristák színjátszását támogatták, hanem a tótmegyeri és a wieden palotáik kertjében erre a célra épületet, illetve színpadot emeltek. Tótmegyeren a színház egy önálló kerti épületben volt. 1799-ben említik először, építési körülményei nem ismertek, feltételezhetően a század utolsó harmadában épülhetett. Ezt a kulisszás rendszerű színházat 1803-ban Károlyi József gróf özvegye, Waldstein-Wartenberg Erzsébet lebontatta, felszereléseit pedig Pestre szállíttatta, majd miután azokat nem sikerült értékesíteni, a debreceni társulatnak adományozta.²⁵ A bécsi, wieden palota színháza szintén kerti „teatrum” volt. Mindössze egyetlen alkalommal említik a források: 1794 márciusának elején, amikor színpadán egy operát és egy baletet mutattak be özvegy Harruckern Jozefa születésnapja alkalmából. Az opera, Domenico Cimarosa „Pigmalione” című művének főszerepét Vincenzo Maffoli tenorista énekelte, a baletet („Das Sinnbild des menschlichen Lebens”) – amely a grófnét és annak erényeit személyesítette meg – Antonio Muzzarelli udvari balettmester rendezte.²⁶ A néhány nap múlva megismételt előadásokat Mária Krisztina főhercegnő és Albert Kázmér herceg is megítélte részvételével.²⁷

A Károlyi család későbbi generációinak esküvőiről kevés adattal rendelkezünk. Károlyi József és Waldstein-Wartenberg Erzsébet 1789-ben Bécsben kötött házasságát valószínűleg Bécsben vagy Pesten ünnepelték meg, Nagy-károlyban a források nem tesznek említést sem esküvői, sem első látogatásukkor megrendezett ünnepségről. Károlyi József legkisebb fia, a nagykárolyi uradalom birtokosa, 1836-ban

kötött házasságot Zichy Karolinával, de Nagy-károlyba először csak kilenc év múlva, 1845-ben (június 18.) látogattak el. A házaspárt Zichy Karolina nővére, Batthyány Lajosné Zichy Antónia is elkísérte.²⁸ A vendégeket az uradalom és a város látványos fogadtatásban részesítette. Asztalos György szerint „e város azelőtt ily pazar fényű pompás fogadtatást még soha sem látott.” Tiszteletükre négy diadalkaput állítottak fel, egy egyszerűbbet, friss gallyakból Csanáloson, és három reprezentatívát a város területén. Utóbbiak közül a piarista templom mellett a város, a főutcán, a normál iskola mellett, a zsinagóga szomszédságában állót a zsidók, a harmadikat a vár bejáratánál pedig az uradalom.

Az eseményről és a diadalívokról a Honderű is beszámolt. Innen értesülünk, hogy az építményeket, melyek „az építészet igazi diadalai” voltak, Josef Klieber építész emelte.²⁹ Klieber az osztrák klasszicista szobrászat egyik fontos alakja volt, aki festéssel is foglalkozott, emellett pedig a bécsi képzőművészeti akadémián tanított. Főleg szobrászati alkotásairól ismert, ő faragta a kolozsvári Karolina-oszlop domborművét 1831-ben, a pesti Károlyi-palota oromzati címerét, dolgozott Csákváron és Keszthelyen.³⁰ Ismerünk tőle kúterveket, síremlékterveket is. Egyetlen alkalmi építmény-tervéről tudunk, melyet I. Ferenc castrum dolorisához készített.

Nagykárolyban a piarista templom diadalkapuja papírmásból készült, 7 és fél bécsi öl magas volt (14,22 m), és 1200 mécses világította meg, közepén piros betűkkel a következő felirattal: „Áldással fogadunk áldással légy te közöttünk.” A gimnázium és a lányiskola épületét ugyancsak fáklyákkal világították meg.³¹ Üdvözlő szöveg volt látható a kastély bejárata elé állított díszkapun is: „Hódolatul mint áll ím e kapu nyitva előtted, / Tárva [tárva vannak] hű szíveink: szállj bele édes anyánk!” Emellett a vendégek tiszteletére a kastélyal szembeni piactéren négy sátrat is emeltek, melyekben különböző, magyar, román, sváb és ruszin népzene szólt és népviseletbe öltözött párok táncoltak. A sátrakat különböző színű, középre felállított fenyő szálfákra akasztott hólyaglámpák világították meg.³²

Ezt a nyarat a grófi család Nagy-károlyban töltötte, ezalatt hetente három alkalommal a kaszinó épületének kertjében hangversenyt és színi előadást tartottak. A hangversenyeken Martinovics Péter primás vezényelte helyi zenekar lépett fel, mely néhány évvel korábban Károlyi György támogatásával alakult meg azzal a céllal, hogy ünnepnapokon felléphessenek.³³ A nyitóelőadás Lavotta János Szigetvár ostroma című, ma is ismert darabja volt, amelynek kottáját elsőként Kirch

²² Szavait Balog István vándorszínigazgató idézi visszaemlékezésében. Idézi: Bayer József: Adatok a régi magyar színpad felszerelése történetéhez. *Irodalomtörténeti közlemények*, 1 (1891), 3. 277.

²³ Staud Géza: Magyar kastélyszínházak III. Bp., 1964 (Színház-történeti könyvtár 15). 88–93.

²⁴ Staud G.: Magyar kastélyszínházak i. m. 91–93.; A jegyzéket közli: Naményi Lajos: A váradi színészet története. Nagyvárad, 1898. 54–55.

²⁵ Staud G.: Magyar kastélyszínházak i. m. 70–88.

²⁶ Vincenzo Maffoli olasz tenorista, 1791–1792-ben működött Bécsben, az újonnan szerződött operatársulat tagjaként. Antonio Muzzarelli az udvari színházak balettmestere és első táncosa. Ld. Színházi Hírek 1780–1803. A Magyar Hírmondó, A Hadi és Más Nevezetes Történetek és a Bécsi Magyar Hírmondó tudósításai. (Szerk. Wellmann Nóra.) Bp., 1982 (Színház-történeti könyvtár 13). 321, 365.

²⁷ Bécsi Magyar Hírmondó, 5 (1794) 19. sz. 322–323.; Bécsi Magyar Hírmondó, 5 (1794) 21. sz. 368.; Idézi: Színházi Hírek: i. m. 166–168.

²⁸ Honderű, 3 (1845) 2/1. sz. 18–19.

²⁹ Honderű, 3 (1845) 2/1. sz. 18–19.

³⁰ Kelemen Lajos: Az óvári emlékoszlop. In: Uő: Művészettörténeti tanulmányok II. Bukarest, 1982. 94–98.; Pusztai László: A kolozsvári királylátogatás emlékműve 1831-ből. *Építés-Építészettudomány*, 5 (1983) 1–4. sz. 353–365.; Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart 20. (Hrsg. Ulrich Thieme–Felix Becker): Leipzig, 1927. 494–496.

³¹ Nagy. Lvt. *Historia Domus III.* 100.

³² Asztalos György: Nagy-Károly rendezett tanácsú város története 1848-ig. Debrecen, 2004 (reprint). 83.; Honderű, 3 (1845) 2/1. sz. 19.

³³ Honderű, 1 (1843) 2/19. sz. 651.; Martinovics több darabját barátja, Kirch János átírta zongorára. Ld. Benedek Zoltán: Jeles primások, nótaszerzők Nagy-károlyban. *Művelődés*, 53 (2000) 1. sz. 23–25.

János nagykárolyi zenetanár adta ki Nagykárolyban 1843-ban.³⁴ Károlyi felesége, Zichy Karolina ezeknek a nagykárolyi sétahangversenyeknek a hatására határozta el, hogy a nagykárolyi Szarvas vendéglő udvarán a különböző koncertek és bálók számára egy báltermet építtet az akkor a kaplonyi kegyúri templomon és kriptán dolgozó Ybl Miklóssal.³⁵

Töredékes forrásaink arra utalnak, hogy a grófi család tagjainak hosszabb távollét utáni hazalátogatása minden alkalommal mozgósította az uradalmat és a várost. A családtagok közül Károlyi Antal volt az első, aki az 1770-es évektől kezdődően egyre kevesebbet tartózkodott Nagykárolyban, a következő generációk pedig már csak látogatóba jöttek Nagykárolyba, ott tartózkodásuk pedig a szórakozás jegyében zajlott.³⁶ A hazalátogató Károlyi Antalt, a nagykárolyi piarista templom építetőjét, a rendtagok és a diákok gyakran köszöntötték alkalmi veresekkel, énekekkel, illetve színházi előadásokkal. Ebből az időszakból számos, ilyen alkalmakra írt köszöntővers és óda maradt fenn kéziratban.³⁷ Közöttük találunk képverseket is, illetve néhány vers – így például a „18. század Horatiusának”, Hannulik János Krizosztomnak, a nagykárolyi piarista gimnázium tanárának, majd igazgatójának és rektorának, valamint a Nagykárolyban tanító Révai Miklósnak versei – nyomtatásban is megjelent.³⁸

Fontos eseményeknek számítottak, ha a kastélyban előkelő vendégek szálltak meg. Adataink szórványosak, de megállapítható, hogy ilyenkor a napi programok közül a lakomák, a zene és a tánc, a vadászat, illetve a város és a birtok látványosságainak meglátogatása, csakúgy, mint a vallásos áhítatokon való részvétel alapvető programpontoknak számított. Rákóczi fejedelem említett 1708-as látogatását követően több előkelő vendég is megfordult a nagykárolyi kastélyban. 1777-ben Miksa főherceg, Mária Terézia tizenhatodik és legfiatalabb gyermeke³⁹ három napot (május 28–30.) töltött Nagykároly-

ban magyarországi körútja során.⁴⁰ A főherceget Nagykárolyban Károlyi Antal fogadta. Köszöntésére Hannulik János piarista szerzetes három alkalmi verset írt.⁴¹ Délután meglátogatta a nemzeti iskolát, este a diákság a főherceg köszöntésére énekeket adott elő. A másnap épp Úrnapjára esett, így Miksa főherceg részt vett a piaristáknál tartott ünnepi körmeneten és szertartáson. Harmadnap Máramaros fele folytatta útját Károlyi Antal kíséretében. A herceg útvonalát Zanathy Antal uradalmi geometra térképen is megörökítette.⁴²

1847. szeptember 9-én István főherceg, József nádor fia látogatott el Nagykárolyba. Utazása egy több helyszínt érintő körutazás volt azzal a céllal, hogy megnyerje a rendeket, hogy a novemberi országgyűlésen elhunyt atyja, József nádor helyébe nádorra válasszák.⁴³ A főherceg Szatmár vármegye szeptember 6-án megnyíló közgyűlésére jött, amelyre nagyszámú vendég érkezett a vármegyéből és a szomszédos vidékekről.⁴⁴ A főherceget – aki 1847 januárjától Magyarország királyi helytartója tisztségét is betöltötte – elsőként az első alispán fogadta a megye határában, Vitkánál, ahonnan díszkísérettel Ecsedig kísérte, ahol 250 főből álló nemesi bandérium csatlakozott hozzájuk. Nagykároly előtt, Csanáloson a második alispán köszöntötte őket egy tíz fős dísztestőrséggel. Akárcsak 1845-ben, Károlyi György és Zichy Karolina fogadásakor, most is négy diadalkaput állítottak fel. Felirataik: Fenséges Vendég! / E tiszteletre emelt ív / Hű Nagy-Károlyiak/Hű Kebelére vezet” (a Nagyutca végén). „Áld meg a nép örömét Abban/Kit ez üdvözöl óh ég!” (a piarista templomnál). „Istvánnak neve, mint szentség él a magyar ajkakon”, valamint „Általad e szent név új ragyogásnak ered” (a kastélynál). „Az öröm sugári, hogy ha gyújtanának, / Lángban kéne égni a magyar hazának” (az alispáni épületen). „Mózes az Istennek szent törvényét adta előnkbe, / Tiszteletre negyedpontja ma fénylik imitt / Hogy ha megadja az ég, mit Isten után te ígértél / Hűség s tiszteletünk, végig a régi marad”, valamint „Ülnénk bár Babilon földjén mint hajdan apáink, / Partjain a víznek, vad füzek árnyaiban, / Ott is rád szeméit hívó bizalommal emelné / Népünk, mely eddig, hinni s csalódnai tanult” (a zsidók által állított diadalívén). A zsidók diadalívén a feliratok mellett Mózes életnagyságú képe volt látható. A bevonulás alatt a piactéren ágyúkat sütöttek el. A vendéget, aki éjjel előtt érkezett a kivilágított városba, Károlyi György fogadta kastélyában. Másnap a főherceg küldöttségeket fogadott. Egy óra

³⁴ A nyomtatásban megjelent kotta címlapjának tanúsága szerint a darabot Lavotta „a nép között forgott százados zenetöredékekből” komponálta. Mindössze Kirsch kiadásából ismerjük, kézírata nem került elő. *Major Ervin*: Magyar program-muzsika 1843-ból (Kirsch János zene-ábrándja). *Muzsika*, 2 (1930) 1–2. sz. 42.

³⁵ A munkálatok, a Szarvas vendéglő táncterme és az ekkor kialakított vendégszobák, a Károlyi család pénztárának 1846. évi főkönyve szerint, 34.517 forintba kerültek. *Fazekas Rózsa*: Károlyi György és Nagykároly. In: Szabolcs-Szatmár-Bereg levéltári évkönyv XVII. Nyíregyháza, 2006. 496.; A táncterem és Szarvas-fogadó átépítésének tervrajzai Budapest Főváros Levéltárában, Ybl Miklós hagyatékában található meg.

³⁶ Károlyi Antal halálát (1791) követően fia, Károlyi József vette át a birtokok igazgatását. Hozzá köthetik a nagykárolyi várkastély 1792–1794 között zajló barokk átépítése. Miután 1803-ban, mindössze 35 évesen elhunyt, a kastélyt a Károlyi család huzamosabb ideig nem lakta, a nagykárolyi birtokokat uradalmi jószágigazgatóikon keresztül irányították.

³⁷ Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára (PMK Lvt.) I. 2. a. Manuscripta vetera (1848 előtti kéziratok), 61. csomó (Köszöntőversek a Károlyi grófokhoz. 18. sz.). Az iratcsomó Károlyi Antalhoz írt köszöntő verseket, énekelte ódákat, képverseket tartalmaz 1764-ből, 1777-ből és 1791-ből.

³⁸ *Varga László*: Hannulik János, a XVIII. század Horatiusa. Debrecen, 1938.; *Révai Miklós*: Lantversek. Nagym. Nagy-Károlyi Károlyi Antal gróf úrnak [...]. H.n., 1772.

³⁹ Habsburg Lotharingiai Miksa, 1756–1801. Vö. *Braubach, Max*: Maria Theresias jüngster Sohn Max Franz. Letzter Kurfürst von Köln und Fürstbischof von Münster. Wien–München, 1961.

⁴⁰ *Asztalos Gy.*: Nagy-Károly i. m. 82–86.; *Szirmay Antal*: Szatmár vármegye fekvése, története és polgári esmerete I. Buda, 1809. 69.

⁴¹ Merkur von Ungarn oder Litterarzeitung für das Königreich Ungarn und dessen Kronländer I. (1786) I–VI. köt. . kötet. 72.

⁴² Szatmár Megyei Múzeum (SZMM), ltsz: 15393 Mo.: Zanathy Antal térképe, 1777. Felirata: „Szatmár vármegye térképe, Maximilián főhercegnek Biharból Máramaros és Erdély felé tartó útvonalával”.

⁴³ József nádor szintén vendégeskedett Nagykárolyban, 1797 november 20–21 között. *Éble Gábor*: József Nádor és Károly Főherceg Pesten 1803/1804-ben. Bp., 1911. 23–26.

⁴⁴ *Pesti Hírlap*, 1847. szeptember 26, 956. sz. 204.; Hám János püspök – aki káptalanjával részt vett az ünnepségen – emlékirataiban kifejti, hogy István főherceg azért „futkosta” körbe az országot, hogy szavazatokat gyűjtsön saját maga számára az országgyűlésen történő megválasztásához. *Scheffler János*: Hám János szatmári püspök és kinevezett primás emlékiratai 1848/49-ből. Bp., 1928. 31.

körül kikocsikázott a gróffal Kaplonyba, ahol megtekintette a családi sírboltot. Ezután következett az ebéd, amelyhez a virágházban terítettek, nemzeti színű, piros-fehér-zöld terítéssel. A napot bál zárta, amelyet az újonnan épített bálteremben tartottak, és amelyen a főherceg is részt vett.⁴⁵ Erre az alkalomra a már említett Kirch János egy alkalmi művel, az „Öröm emlék” című zongora-darabbal készült.⁴⁶

1884. október 10-én újabb fontos vendég érkezett a nagykárolyi kastélyba, Rudolf trónörökös és felesége, Stefánia főhercegnő, akik három napot töltöttek itt. A főhercegi pár Görgényből érkezett vonattal. A berobogó vonatot a Rákóczi-induló köszöntötte éljenzések kíséretében. A vendégeket elsőként Károlyi István (Károlyi György fia), majd a város polgármestere köszöntötte.⁴⁷ Tiszteletükre a pályaudvar előtt diadalkaput építettek, de megszőpült a város is, felújították az utakat, lebontották az árusító bódékat és a hirdető oszlopokat.⁴⁸ A városháza épületét sötétvörös aranyrojtú szövettel, az ország és a város címérével és a trónörökösök pár monogramjaival, az épületeket nemzeti lobogókkal díszítették.⁴⁹ Az állomáson felállított diadalívén kívül további három, jelmondatokat tartalmazó transzparensekkel díszített diadalívet emeltek.⁵⁰ Szatmár vármegye egy 20–25 méter magas márványutánzatú oszlopokból és két másik kisebb oszlopból kialakított, ívesen záródó, virágfüzérekkel díszített diadalkaput állítottak föl, amelynek tetején két angyal által tartott királyi korona, alatta a főhercegi korona, valamint az oszlopokon a megye címere volt látható.⁵¹

A kastély előtt a vendégeket gróf Károlyi Istvánné Csekonics Margit fogadta, majd lakosztályukba kísérte. A lakosztály, melyet erre az alkalomra alakítottak ki, a kastély emeletén a nagy lépcsőházból nyíló hét teremből állt. Középen volt a hálóterem alkóval (hálófülkével), halványrózsaszín selyemkárptozású bútorokkal, ettől jobbra nyílt a Stefánia főhercegnő, balra Rudolf főherceg két-két szobából (toilettszobából és szalonból) álló lakosztálya. A főhercegnőjét kék selyem és vörös atlasz-kárptozású, a trónörökösét pedig barna és sárga garnitúra díszítette. Az öltözőszobák falait fajanszburkolat borította. Ugyancsak ez alkalomra a lépcsőházat vadászfestményekkel és agancstróféákkal aggatták tele, a földszinti nagytermet pedig pálmákkal két részre osztották, egy nagy (nyolc ablakos) ebédlőhelyiségre és egy olvasószobára.⁵² Az átalakítást és bútorokat helyi mesterek készítették.⁵³ Újrarendték a kastély parkját is.⁵⁴

A nagykárolyi napok programját főleg vadászatok, kirándulások, díszes ebédek alkották. Az érkezés másnapján, október 11-én a társaság ketté vált: a trónörökös felesége Károlyi grófnéval bekocsizta a vidéket, míg férje a Károlyiak vadaskertjében vadászott a házigazda, valamint Károlyi Gyula és

Tibor (Károlyi István testvérei), Desseffy Aurél, Teleki Sámuel, továbbá Lányi József és Emich Gusztáv udvari tanácsosok társaságában. A vadaskertben, amely a mérki erdő és az ecsedi láp nagy részét elfoglalta, vadkanra, őzre, nyúlra vadásztak.⁵⁵

A társaság késő délután érkezett vissza a kastélyhoz, ahol az üvegházban terítettek. Ebéd alatt Berkes Béla bandája játszott, utána pedig Fátyol Károly gordonkán, majd Kovács Levente honvéd alezredes zongorán.⁵⁶ Este fél tízkor vadásztort tartottak a kastély ez alkalomra feldíszített és kivilágított lovardájában.⁵⁷ Ugyanitt állították ki az aznapi vadászsákmányt is.⁵⁸

Másnap reggel 7 órától a vendégek a piarista templomban szentmisén vettek részt. A misét, melyet Schlauch Lőrinc szatmári püspök celebrált, a grófi családnak fenntartott oratóriumból hallgatták. Ezt követően a kastélyba mentek, ahonnan rövid reggeli után ismét vadászatra indultak. 10 órakor Stefánia főhercegnő részére mutattak be szentmisét. A misét Malonyai István házfőnök tartotta, majd Méder Mihály karnagy vezetése alatt a nagykárolyi polgári dalárda Heinrich Oberhoffer G-dúr miséjét adta elő. Délután egy órakor a hölgyek is csatlakoztak a vadászathoz, ahonnan négy óra után tértek vissza a kastélyba. Ebéd alatt Berkes Lajos zenekara játszott.⁵⁹ Este 8 óra után a pályaudvarra hajtottak. A hazautazó vendégeket díszvilágítás fogadta, a megye által emelt diadalkapun ezer mécses világított, a tetején színes bengáli tűz [színes megvilágítás, amelyet általában tűzijátékokhoz használtak], oldalt lángnyelvek voltak láthatók.⁶⁰ Az állomáson Domahidy Elemér főispán mondott búcsúbeszédet, majd búcsúvétel után a vendégek vonatra szálltak.

Minden jelentős ünnepség, esemény alkalmával a kastély és kertje megszőpült. Így történt ez 1757-ben is, amikor Károlyi Antal és ifjú feleségének első nagykárolyi látogatása előtt a kastélyon jelentősebb felújítási munkálatokat végeztek. Erre utal Károlyi Antalnak 1757. július 11-én, Gyuláról keltezt levele, amelyben tudósítja apját, hogy anyósa és apósa a javítási munkálatok miatt el szerette volna halasztani Nagykárolyba való utazását, sikerült azonban meggyőznie őket, hogy „nem olyan nagy s uj az Reparatio az Épületben mind gondolyák, és szoba is van, ahol Reparatio nincs.”⁶¹ A nagykárolyi vár védőfalainak lebontása és várfalakon belüli lakóépület barokk átalakítása Károlyi József főispáni beiktatására készülődve kezdődött el 1793-ban, azonban végül a beiktatásig nem készült el teljesen.

Hasonló alkalmakkor nemcsak az épületet javították ki, vagy alakították át, hanem a belsőt is. Maximilián főherceg portréja például, melyet a kastély 1814-es inventáriuma említ

⁴⁵ Asztalos Gy.: Nagy-Károly i. m. 84–86.; *Honderü*, 5 (1847) 14. sz. 269.

⁴⁶ Major E.: Magyar i. m. 42.

⁴⁷ Éble G.: Nagykárolyi várkastély i. m. 45–49.

⁴⁸ *Vasárnapi Ujság*, 31 (1884) 42. sz. 670.

⁴⁹ *Budapesti Hírlap*, 4 (1884) 280. sz. 3–4.

⁵⁰ *Honderü*, 5 (1847) 2/14. sz. 269.

⁵¹ *Budapesti Hírlap*, 4 (1884) 280. sz. 4.

⁵² Éble G.: Nagykárolyi várkastély i. m. 46.; *Vasárnapi Ujság*, 31 (1884), 42. sz. 670.

⁵³ Nagy. Lvt. *Historia Domus III.* 148–153.

⁵⁴ *Fővárosi Lapok*, 21 (1884) 239. sz. 1516–1547.

⁵⁵ *Vasárnapi Ujság*, 31 (1884) 42. sz. 670.; *Budapesti Hírlap*, 4 (1884) 280. sz. 4.

⁵⁶ Berkes Béla zenekarát Rudolf elsőként Nagykárolyban hallotta, majd 1884-ben két hétre meghívta a budai várba asztali zenésznek, ezt követően pedig kedvenc udvari zenésze lett. Vö. *Vasárnapi Ujság*, 43 (1896) 5. sz. 75.; A Rudolfnak zenélő, szintén cigány származású Fátyol Károly (1830–1888) gordonkaművész pályáját Bunkó Antal zenekarában, szülővárosában, Nagykárolyban kezdte, később jelentős karriert futott be.

⁵⁷ Nagy. Lvt. *Historia Domus III.* 148–153.

⁵⁸ Éble G.: Nagykárolyi várkastély i. m. 46.

⁵⁹ Nagy. Lvt. *Historia Domus III.* 148–153; *Fővárosi Lapok* 1884. október 14. 241. sz. 1560–1561.

⁶⁰ Nagy. Lvt. *Historia Domus III.* 148–153..

⁶¹ MNL OL P 398-32790.

először, feltehetően a főherceg 1777-es látogatásához köthető. Később a pesti Károlyi-palotába szállítottak, Éble Gábor 1912-ben már itt írta össze, megjegyezve, hogy a képet Johann Michael Millitz (1725–1779) festette 1776-ban, és a főherceget a német lovagrend egyenruhájában ábrázolja. A festmény legutóbb 2012 júniusában a Hampel aukciósház katalógusában bukkant fel. 1845-ben Károlyi György és Zichy Karolina látogatásakor a kastély belső terei is megújultak, a gróf és grófnő lakosztályába új bútorok kerültek.

A trónörökös és felesége látogatásához kapcsolódik – amint már említettük – a kastély hét szobájának, a trónörököspár lakosztályának az átalakítása, illetve az átriumba kerülő lovasportrék, vadászképek megrendelése. Utóbbiak szintén felbukkannak a későbbi fényképeken. A vadászképek egy részét a kedvenc témája után gúnyosan „birkapiktornak” is nevezett Pállik Béla festhette, akit a család több alkalommal is foglalkoztatott: előbb Károlyi Györgyről készített egy portrét a nemzeti kaszinó részére (Hugo Charlemont egy korábbi műve alapján), majd 1892 körül egy nagyméretű vadászati képet is festett, amely a lóháton ülő Károlyi István találkozását ábrázolta egy erdőben a hintón kocsikázó Csekonics Margit grófnővel és lányával, Melinda grófnővel.⁶² A képet 1932-ben az akkori tulajdonosa értékesítette.⁶³ Pállik néhány évet Nagykárolyban is eltöltött, ahol – haláláról szóló beszámoló szerint – „számos, gyönyörű kivitelt, főképp állatképeket” festett.⁶⁴ Pállik Béla gróf Károlyi Gyulának két kedvenc lovát is lefestette, a háttérben a főteli kastély és park látképével.⁶⁵ Rudolf portréja – mely egy 1903-ban készült, a nagykárolyi kastély női szalonját ábrázoló fényképen tűnik fel – szintén ennek a látogatásnak az emlékét őrizte, jelenlegi őrzési helye nem ismert.⁶⁶

A 19. század második felétől kezdődően a család tagjai leggyakrabban a Nagykároly környéki vadászterületek miatt látogattak el Nagykárolyba. Az Ecsedi láp területén, Szaniszló és Mérk körül a családnak 7200 kataszteri hold nagyságú (kb. 4100 ha.) vadászterülete volt.⁶⁷ A vadászaton általában a család férfi tagjai és az uradalmi alkalmazottak (vadőr, hajtók) vettek részt.⁶⁸ Nagykárolyban főként szarvasra, fácánra, vaddisznóra vadásztak.⁶⁹ Az elejtett vadakat nagyobb vadászatok esetén a lovardában közszemlére is tették.⁷⁰

A vadászat, valamint a lovak és a lovaglás szenvedélyes szeretete a Károlyiak esetében több generáción keresztül

tetten érhető. A vadászat egyszerre volt sport, szórakozás és a társasági élet színtere. A 19. század második harmadától egyre gyakoribb, hogy a vadászatok szervezeten, több napon keresztül zajlanak, amelyekre meghívottak is érkeznek. 1872 januárjában megfordult a nagykárolyi vadászaton Széchenyi Béla, Csekonics Endre,⁷¹ 1893 januárjában Dessewffy Aurél, Károlyi Tibor, Teleki Sámuel, Szapáry Iván grófok, Kund Jenő országgyűlési képviselő és mások.⁷² Előkelő vendégek látogatásakor – amint említettük Rákóczi és Rudolf trónörökös nagykárolyi látogatása kapcsán – szintén fontos programpontra számítottak a vadászatok.

A források vadászházakról is megemlékeznek. Rákóczi Ferenc fejedelem a látogatásakor például egy több napig tartó vadászaton a szaniszlói erdőben levő vadászházban töltött egy éjszakát.⁷³ 1864-ben Károlyi Viktor Vállajon épített vadászlakot.⁷⁴ Ezek valószínűleg kisebb épületek lehettek, reprezentatívabb, több napos tartózkodásra is alkalmas épületekre a nagykárolyi kastélynak a vadászterületekhez való közelsége miatt (Tótmegyerhez hasonlóan) nem is igen volt szükség. Más birtokokon, így Füzér mellett, Kőkapun vagy Heves megyében, Parádsasváron az 1880-as években a Károlyi család tagjai vadászkastélyokat építettek.

Jelentős ünnepi eseményeknek számítottak a Károlyi család férfitagjainak Szatmár vármegye főispáni székébe való beiktatása is. A 18. századból Károlyi József installációjának ünnepségét ismerjük részletesen. Az eseményről az ünnepelt egykori nevelője, Henyei László piarista szerzetes számolt be a Bécsben tartózkodó Károlyi Antalnének 1794. július 9-én Nagykárolyból írott levelében.⁷⁵ Eszerint a beiktatási ünnepségen részt vett Szatmár vármegye magisztrátusa, a 13 vármegye küldöttjei, erdélyi küldöttek, valamint szép számmal képviseltette magát a nemesség is. A vendégek július 6-ára érkeztek Nagykárolyba. Károlyi a királyi küldöttet, az iktatást végző Zichy Károlyt Debrecenben fogadta július 5-én, ahonnan másnap indultak Nagykároly felé. A küldöttséget a vármegye szélén, Nyírlugoson a megye deputátusai köszöntötték, majd ebéd után folytatták útjukat. Nagykároly határában, Fényen, a küldöttség elé vonult a másnapi ünnepségre érkező vendégsereg, és így együtt haladtak tovább a város felé. A bécsi Magyar Hírmondó szerint „onnan kezdődött azután a pompás bejövétel Nagykárolyba, amelyhez hasonlót az Országnak más szeglete sem látott, s valóban oda illet volna Királyi Koronázások pompájához is.”⁷⁶

Az alkalomra a Somos erdő alatt a nagykárolyi zsidóság három „triumphalis kaput” emelt, rajtuk a tízparancsolattal. Így vonultak be a kivilágított városba, ahol a város bírájának köszöntése után „trombiták harsogása, mindenféle muzsikaszó és ágyúdurróságok között” a várig vonultak. Elöl ment a vármegye nemesi zászlóalja (kék egyenruhában, mintegy hatszázan),

⁶² *Vadász- és Versenylap*, 36 (1892) 8. sz. 86.

⁶³ „Pállik Béla legnagyobb festménye, 180 cm. magas, 260 cm. széles, gróf Károlyi István négyes- fogata a nagykárolyi kastéllyal elutazás miatt eladó.” *Pesti Hírlap*, 54 (1932) 186. sz. 29.; A kép feltehetően azonos Pállik a millenniumi kiállításon „Találkozás az erdőben” címmel szereplő munkájával. Ld. Ezredéves Országos Kiállítás, 1896. A Képzőművészeti Csoport képes tárgymutatója. Az új Múcsarnok alaprajzával. Bp., 1896. 85.

⁶⁴ *Szatmármegyei Közlöny*, 34 (1908) 31. sz. o.n.

⁶⁵ *Fővárosi Lapok*, 19 (1882) 47. sz. 304.

⁶⁶ *Szalon Újság*, 8 (1903) 12. sz. 7.; Rudolf halála után Ligeti Miklóssal, a budapesti Rudolf-szobor alkotójával Nagykárolyban szobrot is akartak állítani. *Pesti Napló*, 56 (1905) 207. sz. 14.

⁶⁷ Ugyancsak nagy kiterjedésű vadaskerttel rendelkeztek a felvidéki Tótmegyeren, ahol a leszármazottak napjainkig szerveznek vadászatonkat.

⁶⁸ 1858-ban például Károlyi György fiával, Gyula gróffal és testvérével, Sándor gróffokkal vadászott. *Vadászlap*, 22 (1901) 7. sz. 91–92.

⁶⁹ *Vadászlap*, 4 (1883) 13. sz. 165.

⁷⁰ *Éble G.*: Nagykárolyi várkastély i. m. 46.

⁷¹ *Vadász- és Versenylap*, 16 (1872) 1. sz. 6.

⁷² *Köztelek*, 3 (1893) 5. sz. 78.; *Pesti Napló*, 44 (1893) 25. sz. 9.

⁷³ *Vadász-Lap*, 29 (1908) 36. sz. 480.

⁷⁴ Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye. (Szerk. Borovszky Samu.) Bp., 1908. 165.

⁷⁵ MNL OL P 392-Lad. 9a.-No. 70/a. (p. 238–241.). *Közl. Éble G.*: Károlyi család leszármazása i. m. 57–61.

⁷⁶ *Magyar Hírmondó*, 6 (1794) 38. sz. (Bécs). 636.

majd a hajdúvárosi katonák (akik a várban őrségi feladatokat láttak el) új egyenruhájukban és új fegyverekkel Károlyi gróf zászlaja alatt, 140 nemes magyar öltözetben a második alispán vezetése alatt, négy csoportban (osztályban), a négy vármegye kerületek szerint, kerületi zászlók alatt. Őket követte gyalog a Károlyiak udvartartása, majd négy hintóban, 6-6 főnemes lovas által kísérve, Károlyi József és a királyi küldött kíséretével, Szatmár vármegye bandériuma és a többi vendég hintója és kocsija. A várban a küldöttséget Károlyi felesége, Waldstein-Wartenberg Erzsébet fogadta, majd vacsorára került sor.

A beiktatási ceremónia másnap, júliusnak 7-én reggel 8 és déli 12 óra között zajlott a vármegyeház udvarán felállított leveles színben. Ezt követően a piarista templomba mentek, ahol Te Deumot tartottak, majd a várba vonultak. Az ebédhez, amely délután kettőtől vette kezdetét, a lovardában került sor, mivel a kastély átépítési munkálatai ekkor még nem fejeződtek be. Három asztalhoz terítették 300 személy részére ezüst terítéssel, a két galérián pedig összesen 80 személye porcellán terítéssel. További 250 ember az udvaron felállított levélzsinben ebédelt, de itt az asztalokra csak ónedények jutottak, a többiek pedig az uradalom tisztjeinél. Ebéd után, hat órákor a vendégsereg a piarista templom előtt gyülekezett, ahol Szablik István piarista atya egy látványossággal készült. Az alkalomra egy hőlégballont készítettek, de végül mutatványa, a légballon levegőbe emelése a feltámadt erős szél miatt nem sikerült, így, hogy „a temérdek sokaság vigasztalás nélkül ne térjen vissza, az utcán két fa közé egy hizlalt ökröt köttetett és mesterséges electrum tüzével egy szempillantásban agyonütötte.”

A hőlégballon valóban újdonság volt. Az első hőlégballont 1783. június 4-én Franciaországban engedték fel a papírgyáros Montgolfier fivérek, és mindössze 10 percig maradt fenn a levegőben, utas nélkül. A nagykárolyi hőlégballont, „szárny nélkül való repülő golyóbist” az a Szablik István készítette, aki egy évvel az első hőlégballon repülése után, 1784. augusztus 15-én, a pesti piarista rendház udvaráról egy hőlégballont bocsájtott fel a levegőbe, Magyarországon másodikként. Augusztusban még kétszer megismételte a kísérletet a Duna partján, 1785-ben pedig Szegeden, Teleki Sámuel látogatásának tiszteletére.⁷⁷ Ezek után a nagykárolyi kísérlet egyáltalán nem volt reménytelen, valóban számítani lehetett sikeres kimenetelére.

A másik „mutatvány”, bármilyen meglepő az utókor számára, 1794-ben egy rendkívüli fizikai kísérletnek számított, ha figyelembe vesszük, hogy nem sokkal Galvaninak a lényeges, de még az áramfejlesztéstől távolálló békakísérletes megfigyeléseinek közzétételére (1786) után került sor rá, hat évvel azelőtt, hogy Alessandro Volta létrehozta volna az első folyamatos áramtermelésre képes eszközt, az úgynevezett Volta-oszlopot, vagy közismertebb néven galvánelemet. Nem tudjuk, hogy Nagykarolyban Szablik – aki a helyi piarista gimnáziumban fizikát tanított – milyen eszközt használt a nagytetű állat elpusztítására. Volta oszlopa is csak néhány

amperes áramot tudott előállítani, a korábban elterjedt dörzselektromos gépek kis teljesítményű, mikroamper nagyságrendű generátorok voltak. Állítólag egy nagy kapacitású leideni palack képes lehetett néhány mikroszekundumig nagyobb erősségű (100 A), akár halálos áramütésre is, de ezzel a típusú szerkezettel is éppen csak (a század közepétől) indultak meg a kísérletezgetések.⁷⁸ A szóban forgó „mesterséges electrum” minden bizonnyal a nagykárolyi piarista gimnázium értékes fizikai kísérleti eszközgyűjteményéből, múzeumából származott, melyet Károlyi József 1792-ben szerzett be, és amely a pesti egyetem hasonló gyűjteménye mellett az ország második legjelentősebb gyűjteményének számított.⁷⁹ A kísérlethez használt eszköz pedig azonos lehet a piarista rendház levéltárában található, Károlyi József által a piaristáknak adományozott fizikai kísérleti eszközöket felsoroló, 50 tételű átvételi tanúsítvány első helyén szereplő „electrum”-al.⁸⁰

A kísérleti bemutatókat egy lovasbemutató követte, amelyet angol telivérekkel mutattak be. Este 10 órától a mintegy 350 gyertyával kivilágított lovardában hajnali 4 óráig tartó táncos multság vette kezdetét. Ezalatt a vár és a kert fényárban úszott. Másnap folytatódott a megyegyűlés, melyet délután kettőtől ebéd követett, amelyen 256 személy vett részt. Este táncmulatsággal zárták a napot. A vendégek egy része, így Zichy és Kohály grófok, csak 10-én távoztak. 1848-ban Károlyi György beiktatása szerény körülmények között zajlott le.⁸¹

A főispáni beiktatásnál kisebb, de szintén jelentős események voltak a székújítási vagy tisztújítási ünnepségek. Részletesen ismerjük Károlyi Antal 1790. április 11-i tisztújítási ünnepségét.⁸² Károlyi néhány nappal a megyegyűlés előtt, április 8-án tért vissza Bécsből Szatmár megyébe. Az alispán küldöttségével a megye határában köszöntötte őt. Vállajon három zászló alá csoportosulva a vármegye 300 fős, díszruhába öltözött nemesi lovasserege, a Károlyi család zászlaja alatt a világoskék egyenruhát viselő uradalmi hajdúk 50 fős lovasserege, valamint a vármegye katonái várták őket. A város felé közeledve érkezésüket ágyúdörgés jelezte, amely hallatán a lakosság és a különböző küldöttségek az utcára vonultak. A gróftól elsőként a zsidóság köszöntötte, akik különféle liturgikus tárgyakkal⁸³ járultak eléje. A piarista templomnál Károlyi Antalt a gimnázium tanulói, tanárai és a rendház lakói várták és kísérték be a templomba. Ima után a főutcán haladt tovább a kastélyig hatalmas tömeg között, közben mindenütt cigány és nemzeti nóták hallatszóttak. Atyja kocsija

⁷⁷ Zoltán János: A barokk Pest-Buda élete. Bp., 1963. 198–200.; Téglásy Imre: Szablik István – a magyar Daedalus In: A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. Szeged, 1976/77. 1. sz. 315–324.; Székér Barnabás: Szablik István hőlégballonkísérlete Pesten, 1784. július 27. (Pándy Lajos festménye, 1929, Piarista Gimnázium, Budapest) In: Hitre, tudásra: A piaristák és a magyar művelődés. I. (Szerk. Koltai András.) Bp., 2017. (Kiállítási katalógus).

⁷⁸ Jeszenszky Sándor–Kovács László–Szalóky Albert: Jedlik Ányos: a fizikus, elektrotechnikus és tanár. *Magyar Tudomány*, (2001) 2. 144.

⁷⁹ *Magyar Hirmondó*, (1793) 46. sz. 804–805.

⁸⁰ Nagy. Lvt., rendezetlen iratcsomó.

⁸¹ Békés megyei beiktatásáról beszámol Békés megye örömmünnepe. Buda, 1842. Ismerteti: *Baják László*: Főispáni beiktatás Békés megyében, 1842. *Honismeret*, 19 (1991) 3. sz. 13–16.

⁸² *Hadi és Más Nevezetes Történetek* 33. füzet, 1790. április 7. 577–585.; *Ephemerides Budenses*, 1790. április 20. 6. sz. 44–46.; *Ephemerides Budenses* 1790. április 27. 8. sz. 61–63.

⁸³ „tzifra fedél alatt a' Tiz-Parantsolatot; ezen fellyül két hosszú rúdra függesztett, nagy és fok tsengőkkel megrakott ezüst Koronákat, és egy rárama vontt két ölnyi magasságú 's ugyan annyi szélességű damask selyem materiát, melynek a' közepén arannyal ki varrott Zsidó írás szemléltetett”

mellett fia, Károlyi József lovagolt Starhemberg gróf (feltehetően nagynénjének, Károlyi Évának fia) mellett, magyaros ruhában. A lovasok és a magyar ruhába öltözött ifjú grófnő, Waldstein-Wartenberg Erzsébet, fejükön csákós süveget viseltek. A várban a vármegyei jegyző fogadta őket, majd megkezdődött az ebéd, amelyet a főispán adott, és amelyhez a várban, Somogyi Ferenc jószágigazgatónál és a vármegyeházánál terítették.

A megyegyűlést másnap, április 12-én tartották. Reggel 9-kor a piarista templomnál gyülekeztek, ahol Károlyi Antal köszöntötte a jelenlévőket, majd Te Deum Laudamus-t énekeltek hálából a korona Budára történő visszahozataláért. Szentmise után a megyegyűlés helyszínére, a vármegyeházára vonultak, ezt követően pedig a főispán ismét vendégül látta a gyűlésen résztvevőket. Mivel időközben újabb vendégek is érkeztek, ebédhez a kastély melletti lovardában terítették. A tisztújításra harmadnap került sor, utána a főispán ismét több helyen vacsorát adott, mintegy 500 fő részére. A kastélyban Hannulik János Krizosztom olvasta fel Károlyi Antalhoz írt ódáját és egy másikat a tisztújításról. A napot „muzsika és tánc” zárta. A következő két nap a koronát őrző vármegyei bandériumról határoztak, melynek élére Károlyi Józsefet nevezték ki.

A századfordulón a Károlyi család tagjai jelen voltak a különböző szoborállítási ünnepségeken is. 1894-ben Kölcsey Ferencnek állítottak szobrot a kastélykert előtti téren. A szoborbizottság elnöke Károlyi István volt. Az ünnepségen megjelentek a főváros irodalmi életének jelentős képviselői, a Kisfaludy Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia küldöttei, a

Kölcsey család tagjai, a vármegyei előjárók és tisztikar. A távolról érkezők egy része a kastélyban volt elszállásolva.⁸⁴ 1908-ban, a piarista templom előtti kis téren felállított Kossuth-szobor (szintén Kallós Ede alkotása) felszentelési ünnepén a Károlyi család hölgytagjai is képviseltették magukat, az eseményről beszámoló tudósítás képmellékletén Károlyi Istvánné Csekonics Margit tűnik fel leányával, Károlyi Melindával, két másik hölgy és Károlyi Gyula (1871–1947) társaságában.⁸⁵

Összefoglalva megállapítható, hogy annak ellenére, hogy a Károlyi család Nagykárolyban, az ősi családi székhelyen található kastélyát csak rövid ideig, a 18. század első felében lakták, fontos szerepet képviselt a család életében és jelentős ünnepségek helyszínéül szolgált. Ilyeneknek számítottak a családfők, a családi vagyon örökösei életének fontos eseményei, mint az esküvők, a főispáni beiktatások, vagy a különböző céllal érkező vendégek tiszteletére szervezett programok. Nem hiányoztak az ünnepélyes bevonulások és díszfogadtatások, a különböző alkalmakra épített diadalkapuk, alkalmi köszöntő versek és énekek, a napokig tartó mulatozások, hatalmas lakomákkal, táncmulatságokkal, bálokkal. Ezek mellett a vendégeket hangszeres előadások, hegedű, brácsa, tárogató és zongora hangja, népzene és néptánc, hangversek és színi előadások, lovasbemutatók, sőt különlegességek, például tűzijátékok szórakoztatták, egy alkalommal pedig egy hőlégballon-kísérletnek is a szemtanúja lehettek. Gyakori eseményeknek számítottak a vadászatok, a kirándulások, a város és környék látványosságainak felkeresése.

⁸⁴ Nagy. Lvt. Historia Domus III. 174–176.; *Vasárnapi Ujság*, 44 (1897) 15. sz. 225–227.

⁸⁵ *Vasárnapi Ujság*, 55 (1908) 23. sz. 459.; Az eseményről beszámol: Nagy. Lvt. Historia Domus III. 382–383.